

УДК 338.583

Ольга Лубенченко, к.е.н.

(доцент кафедри «Облік і аудит», Державний економіко-технологічний університет транспорту)

Володимир Орловський

(магістрант спеціальності «Облік і аудит», Державний економіко-технологічний університет транспорту)

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В статті досліджено економічну сутність виробничих запасів як об'єкту обліку; розглянуто класифікацію виробничих запасів; теоретичні аспекти сутності внутрішньогосподарського контролю та основні напрямки його проведення. В статті розглянуто організацію ведення бухгалтерського обліку виробничих запасів із застосуванням комп'ютерних технологій з метою прискорення опрацювання даних первинних документів та зниження числа бухгалтерських помилок. Визначено переваги та недоліки автоматизації. Розглянуто також основні задачі та етапи ведення обліку виробничих запасів. Наведені приклади комп'ютерних програм, які застосовуються для обліку на підприємстві. Визначено шляхи удосконалення організації обліку запасів. Авторами доведено, що облік виробничих запасів займає особливе місце не лише у складі майна підприємства, а й у структурі витрат, оскільки виробничі запаси є основною складовою при формуванні собівартості готової продукції, товарів, робіт, послуг. Доробки авторів можуть бути використані, як у навчальному процесі студентами, так і практикуючими бухгалтерами і менеджерами.

Ключові слова: виробничі запаси, облік, автоматизація, проблеми ведення обліку виробничих запасів, комп'ютерні програми.

© Лубенченко О., Орловський В., 2015

Ольга Лубенченко, к.э.н.

(доцент кафедры «Учет и аудит», Государственный экономико-технологический университет транспорта)

Володимир Орловський

(магістрант спеціальності «Учет и аудит», Государственный экономико-технологический университет транспорта)

ОРГАНИЗАЦИЯ УЧЕТА ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ЗАПАСОВ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

В статье исследована экономическая сущность производственных запасов как объекта учета; углубленно классификацию производственных запасов и обоснованно их оценку для применения в учете; рассмотрены теоретические аспекты сущности внутреннего контроля и основные направления его проведения. В статье рассмотрено организацию ведения бухгалтерского учета производственных запасов с применением компьютерных технологий для ускорения обработки данных первичных документов и снижения числа бухгалтерских ошибок. Определены преимущества и недостатки автоматизации. Рассмотрены также основные задачи и этапы ведения учета производственных запасов. Приведенные примеры компьютерных программ, которые применяются для учета на предприятии. Определена система методов и способов поиска, сбора, накопления, хранения и обработки информации по учету производственных запасов. Авторы пришли к выводу, что учет производственных запасов занимает особое место не только в составе имущества предприятия, но и в структуре расходов, поскольку производственные запасы являются основной составляющей при формировании себестоимости готовой продукции, товаров, работ, услуг. Предложения авторов могут быть использованы, как в учебном процессе студентами, так и практикующими бухгалтерами и менеджерами.

Ключевые слова: производственные запасы, учет, автоматизация, проблемы ведения учета производственных запасов, компьютерные программы.

Olga Lubenchenko, Ph.D. in Economics

(Associate Professor of Accounting and Auditing, State Economic and Technological University of Transport)

Vladimir Orlovsky

(Master of the speciality of Accounting and Auditing, State Economic and Technological University of Transport)

ORGANIZATION OF ACCOUNTING OF INVENTORY AT THE PRESENT STAGE

In this article was investigated the economic substance of inventory as an object of accounting also it was considered classification of inventory and theoretical aspects of

essence of internal control and the main directions of its holding. Organization of accounting book-keeping of inventory using computer technologies for the acceleration of processing data of primary documents and reducing the number of accounting errors has been considered at this article. It is identified advantages and disadvantages of automation. The main tasks and stages of accounting inventory were examined. It is given examples of computer programs which using for accounting at the company. Ways to improve the organization of accounting book-keeping of inventory were determined. The authors concluded that the accounting of inventory takes a special place not only in the composition of the company but also in structure of expenses because inventory are the main component when forming prime cost of finished production, goods, working and services. Proposals of authors can be used, as in educational process by students, and the practicing accountants and managers.

Keywords: inventory, accounting, automation, problems of accounting inventory, computer programs.

Виробничі запаси – активи, які використовуються для подальшого продажу, споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством [1]. Це товарно-матеріальні цінності, які вносять до інвентаризаційного опису за кожним окремим найменуванням. При фактичній перевірці встановлюють наявність сировини, матеріалів, покупних напівфабрикатів, тари, запасних частин, малоцінних та швидкозношуваних предметів, товарів, готової продукції тощо.

Виробничі запаси займають особливе місце не лише у складі майна підприємства, а й особливе місце їм належить у структурі витрат, оскільки виробничі запаси є основною складовою при формуванні собівартості готової продукції. Враховуючи це виробничі підприємства особливу увагу приділяють саме обліку, аналізу і аудиту виробничих запасів.

Постановка проблеми. Основним завданням розвитку економіки України на сучасному етапі є прискорення інтенсифікації і підвищення ефективності виробництва, створення господарського механізму відповідного умовам ринкових відносин. Рішення такого завдання представляє собою складний комплекс організаційних і технологічних заходів, пов'язаних з функціями управління. Важливими функціями управління виробництвом підприємства є облік і аналіз, наявність запасів, методи їх списання у виробництво значною мірою впливають на собівартість готової продукції, товарів, робіт, послуг на конкурентоспроможність продукції. Тому, управлінський персонал має постійно отримувати облікову інформацію для прийняття відповідних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації обліку, останнім часом привертає до себе все більше уваги в працях вітчизняних вчених – таких, як Ф. Бутинця [2], В. Сопко [3], М. Пушкар [4], Н. Ткаченко [5], В. Рудницького [6], М. Білик [7], Р. Хом'як [8] та інших, а також зарубіжних – А. Бакаєва [9], Л. Бронштейна [10], В. Керімова [11], В. Чернова [12], Л. Котенко [13], Н. Чебанова [14], Л. В. Сотнікова [15] та інші.

Проте є принципові питання, зокрема організації обліку виробничих запасів, які залишаються дискусійними і потребують удосконалення.

Мета статті – розкриття сутності поняття «виробничих запасів» та вивчення методичних аспектів обліку і аналізу виробничих запасів на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нові економічні відносини проникають у всі сфери господарської діяльності підприємств України. Ринкові відносини, які складаються, об'єктивно вимагають зміни бухгалтерського обліку, наблизив його максимально до міжнародних стандартів.

Для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємствами всіх форм власності та галузей економіки використовують виробничі запаси, які є найбільш важливою і значною частиною активів підприємства, займають особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємств. А також виробничі запаси є складовою частиною групи матеріальних ресурсів, які формують економічні (виробничі) ресурси.

Під час виробничого процесу використовуються різного роду матеріальні цінності. Одні з них повністю споживаються у процесі виробництва, такі як сировина і матеріали, комплектуючі вироби тощо, інші змінюють лише свою форму або входять у виріб без будь-яких зовнішніх змін, наприклад запасні частини, і є такі, які не включаються в масу чи хімічний склад готової продукції – це малоцінні та швидкозношувані предмети.

Важливим етапом аналітичної роботи на підприємстві є організація групування виробничих запасів за технологічними ознаками та за призначенням і роллю в процесі виробництва.

Класифікація виробничих запасів необхідна для раціональної організації складського господарства, ведення аналітичного обліку, а також для нормування, планування, обліку, аналізу, управління запасами та інших потреб підприємства. Типова класифікація виробничих запасів представлена в *Таблиці 1* [16].

За призначенням виробничі запаси класифікуються таким чином:

Сировина й основні матеріали – предмети праці, що входять до складу вироблених продуктів і становлять їх основу.

Допоміжні матеріали, які або приєднуються до основних матеріалів, щоб надати їм визначеної якості, або знаряддя виробництва, що витрачаються в процесі роботи, або ті, що витрачаються для обслуговування процесу виробництва.

Паливно-мастильні матеріали (ПММ) – економічно цей вид належить до допоміжних, але відокремлюється в обліку у зв'язку з його значною роллю у використанні для технологічних, енергетичних та господарських потреб.

Тара і тарні матеріали, призначені для пакування продукції. Тара одноразового використання в особливу групу не відокремлюється і входить до собівартості матеріалів.

Будівельні матеріали, конструкції і деталі, обладнання, що підлягають встановленню на об'єктах, які будуються, інші матеріальні цінності, призначені для потреб капітального будівництва.

Запасні частини для проведення ремонтів – призначені для виконання ремонтів, заміни зношених частин тощо.

Матеріали, передані у переробку – оборотні матеріальні активи, тимчасово передані на безоплатній основі підприємством-власником суб'єктам-переробникам для переробки у готовий продукт.

Матеріали сільськогосподарського призначення – виробничі запаси сільськогосподарського підприємства, що займається вирощуванням сільськогосподарської продукції у межах своєї звичайної діяльності. До складу групи входять: насіння, корми, посадковий матеріал, придбані у постачальників.

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

Таблиця 1. Класифікація виробничих запасів

№ п/п	Класифікаційні групи запасів	Вид запасів	Характеристика
1	За призначенням і причинами утворення	Постійні	Частина виробничих запасів, що забезпечують безперервність виробничого процесу між двома черговими поставками
		Сезонні	Виробничі запаси, що утворюються при сезонному виробництві продукції чи під час сезонного транспортування
2	За місцем знаходження	Складські	Виробничі запаси, що знаходяться на складах підприємства
		У виробництві	Що знаходяться у процесі обробки
3	За рівнем наявності на підприємстві	Нормативні	Виробничі записи, що відповідають запланованим обсягам виробничих запасів, необхідних для забезпечення безперебійної роботи підприємства
		Понаднормові	Що перевищують їх нормативну кількість
4	Відносно до балансу	Балансові	Запаси, що є власністю підприємства і відображаються в балансі.
		Позабалансові	Запаси, що не належать підприємству, і знаходяться у нього через певні обставини.
5	За походженням	Первинні	Запаси, що надійшли на підприємство від інших підприємств і не підлягають обробці
		Вторинні	Матеріали та вироби, що можуть застосовуватися вдруге у виробництві
6	За складом і структурою	Виробничі запаси	Запаси сировини, основних і допоміжних матеріалів, напівфабрикатів власного виробництва, купівельних напівфабрикатів, комплектуючих виробів, палива, запчастин, тари і тарних матеріалів, МШП
		Запаси незавершеного виробництва	Частина продукції, що не пройшла всіх стадій обробки та не прийнята відділом технічного контролю (ВТК)
		Запаси готової продукції	Продукція, виробництво якої завершене, що прийнята ВТК і знаходиться на складі
		Товарні запаси	Товари, що знаходяться, у сфері обігу, а також продукція, що знаходиться в дорозі.

Різноманіття форм власності в період становлення ринкової економіки, розширення прав підприємств у керуванні економікою, галузеві особливості виробництва вимагають альтернативних, а часом і різноманітних підходів при рішенні конкретних питань методики й техніки ведення обліку виробничих запасів.

Облік виробничих запасів здійснюється за такими напрямками:

- кількісний і вартісний облік;
- облік заготівлі та придбання матеріалів та розрахунків з постачальниками;
- наявності та руху на складах;
- використання у процесі виробництва;
- продажу, реалізації матеріальних цінностей і розрахунків з покупцями.

Враховуючи специфіку визнання класифікації та оцінки запасів основним завданням організації обліку виробничих запасів на підприємстві є:

- 1) контроль за повним і своєчасним оприбуткуванням запасів та їх збереження за місяцями зберігання і на всіх стадіях обробки;
- 2) відповідність складських запасів нормативам(за їх наявності);
- 3) раціональна оцінка виробничих запасів;
- 4) розрахунок фактичної собівартості витрачених виробничих запасів та їх залишків за місяцями зберігання і статтями балансу;
- 5) контроль за повним і своєчасним оприбуткуванням запасів та їх збереження за місяцями зберігання і на всіх стадіях обробки;
- 6) відповідність складських запасів нормативам;
- 7) раціональна оцінка виробничих запасів;
- 8) розрахунок фактичної собівартості витрачених виробничих запасів та їх залишків за місяцями зберігання і статтями балансу;
- 9) виявлення усіх витрат, пов'язаних з придбанням або виготовленням запасів, та визначення первісної вартості запасів;
- 10) забезпечення своєчасного документального оформлення руху запасів;
- 11) відображення операцій з оприбуткування та витрачання запасів в системі бухгалтерського обліку тощо.[16]

Згідно з П(С)БО 9 «Запаси» оцінка виробничих запасів при їх відпуску у виробництво, продаж та іншому вибутті здійснюється за одним з таких методів:

- 1) ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів;
- 2) середньозваженої собівартості;
- 3) собівартість перших за часом надходження запасів (ФІФО).

Вибір методу оцінки запасів має значний вплив на суму оподаткованого прибутку. Використання різних методів приводить до різного розміру балансового прибутку. Не можливо сказати, що один з методів є кращим. На вибір методу впливають наслідки, до яких приводить використання того чи іншого методу, з точки зору оподаткування. Кращий метод – це той метод, який відповідає політиці ціноутворення підприємства.

В умовах широкого використання комп'ютерних систем з'являється можливість формувати велику кількість додаткових звітів про наявність і рух виробничих запасів, які сприятимуть виконанню трьох основних функцій бухгалтерського обліку: забезпечення збереження майна власника, формування інформації для управління діяльністю підприємства та отриманню достовірної інформації про суму фінансових результатів, отриманих підприємством протягом певного звітного періоду.

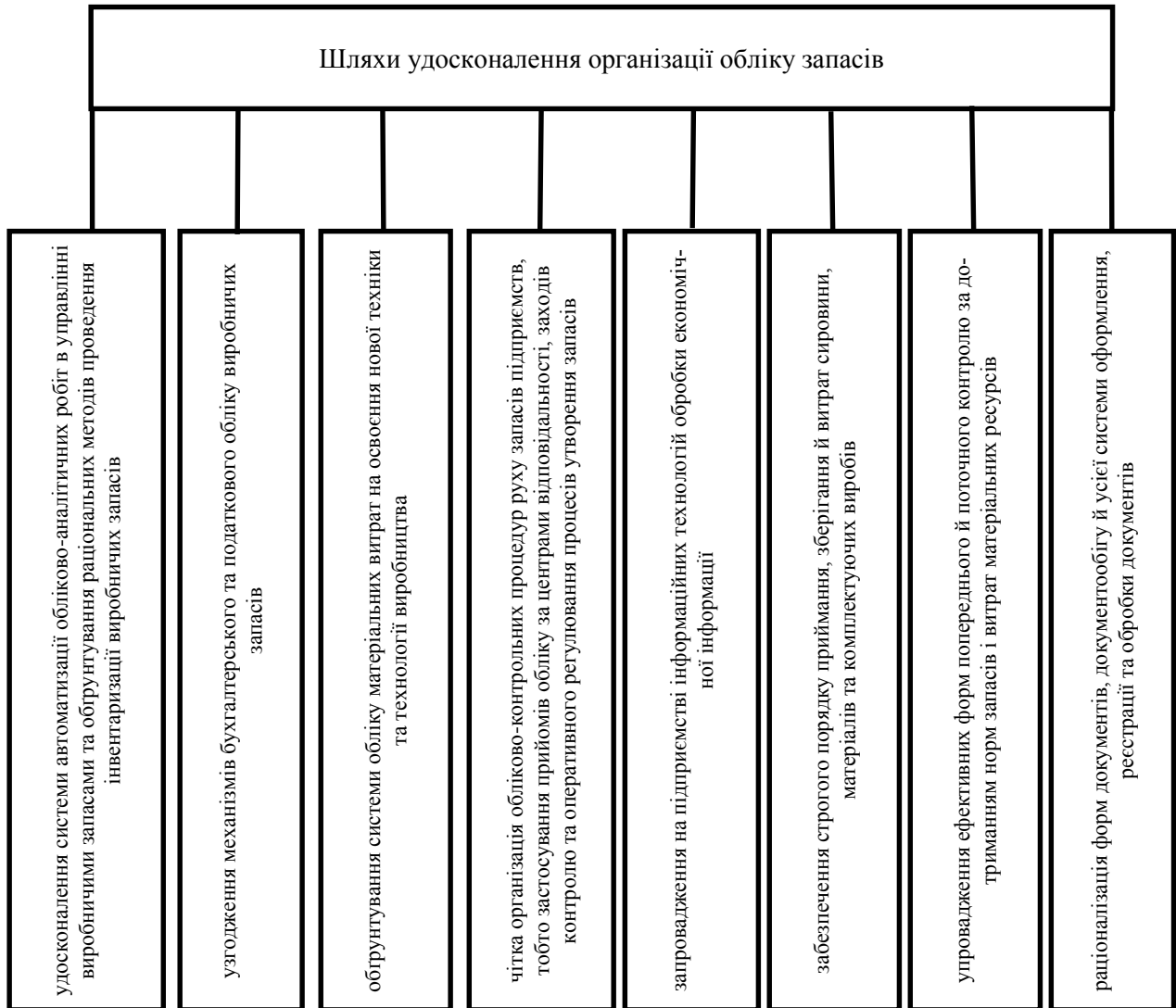
Застосування бухгалтерських комп'ютерних програм дозволяє ефективно вирішити проблему аналітичного обліку виробничих запасів, завдяки широкій номенк-

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

латурі аналітичних об'єктів. При застосуванні комп'ютерної форми обліку автоматично вирішується проблема оперативності отриманих даних про наявність і рух запасів на будь-яку звітну дату.

Оскільки облік запасів на більшості підприємств ведеться за допомогою інформаційних систем, було виявлено конкретні особливості комп'ютерного обліку товарно-виробничих запасів.

Для запобігання наведеним проблемам організації та ведення обліку виробничих запасів можна виділити напрями їх вирішення, що представлені на *Рисунку 1*.

Рис. 1. Шляхи удосконалення організації обліку запасів

У більшості комп'ютерних програм є можливість не тільки детального багаторівневого обліку, але й аналітичного обліку в різних незалежних розрізах, що принципово неможливо в умовах ручного обліку. Наприклад, оптимальною вважається схема аналітичного обліку товарно-виробничих запасів, реалізована в Типовій

конфігурації для України програми «1С: Бухгалтерія 8.0» у розрізі місць збереження (чи складів, матеріально відповідальних осіб), власне товарно-виробничих запасів і партій товарно-виробничих запасів.

Висновки та пропозиції. На сучасному етапі розвитку економіки України роль виробничо-господарських підприємств підвищилась у зв'язку з необхідністю забезпечення ринку продукцією з високою якістю, конкурентноздатністю та низькою собівартістю. Враховуючи те, що основою виробництва є запаси сировини, матеріалів, комплектуючих, електроенергія, теплова енергія, то для забезпечення ефективного виробництва необхідно вживати комплекс заходів щодо виявлення, кількісного вимірювання та реалізації резервів забезпеченості виробничими запасами та ефективного їх використання. А для цього необхідно здійснювати систематичний облік та аналіз рівня та динаміки забезпеченості, а також ефективності використання виробничих запасів на основі даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства фінансів України 20.10.99 N 246 / Офіційний веб-портал Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>
2. *Бутинець Ф. Ф.* Аудит: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. – 3-тє Бойцова М., Маханько О. – Усе про облік запасів. – Х.: Фактор, 2006. – 278с.
3. *Сотко В.В.* Бухгалтерський облік. Навч. посібник. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2000.
4. *Пушкар М.С.* Фінансовий облік: Підручник – Тернопіль: Карт-бланш, 2002.- 626с.
5. *Ткаченко Н.М.* Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: [підручник] / Ткаченко Н.М. – К.: Алерта, 2006. – 1080 с.
6. *Рудницький В.С.* "Контролінг – нова галузь знань і практика управління діяльністю підприємств" // Міжнародна науково-практична конференція "Обліково-аналітичні системи суб'єктів господарської діяльності в Україні". Львів, 2005, ЛНУ ім. І. Франка. – С.421-427
7. *Білик М.Д.* Управління фінансами державних підприємств / М.Д. Білик. – К: Знання, КОО. – 1999. – 312 с
8. *Хом'як Р.Л., Лемішовський В.І.* "Бухгалтерський облік в Україні". Навч. посібник.- Львів "Інтелект – Захід." – 2005 р.- 172 с.
9. *Бакаев А.С.* Бухгалтерские термины и определения / А.С. Бакаев. – М.: Изд-во "Бухгалтерский учет", 2002. – 160 с
10. *Бронштейн Л.А., Шульман А.С.* Экономика автомобильного транспорта. Учебник для вузов. / Л.А. Бронштейн, А.С. Шульман М.// Т – т, 1976 -350 с.
11. *Керимов В.* Концепция управленческого учёта на современном этапе развития экономики [Текст] / В. Керимов, П. Селиванов, Е. Минина // Менеджмент в России и за рубежом. – 2001. – № 4.
12. *Чернов М. В.* Сравнительный анализ зарубежных процедур корпоративного банкротства/М. В. Чернова // Финансы и кредит. -М.:Издательский дом "Финансы и кредит", 2008,N N 46.-С.62-67
13. *Котенко, Л.* Удосконалення документування операцій з обліку нематеріальних активів [Текст]/ Л. Котенко // Актуальні проблеми економіки -2005-№ 5(47),-с. 109-115.
14. *Чебанова, Н. В.* Програма курсу з дисципліни "Внутрішньогосподарський контроль" [Текст] / Н. В. Чебанова, Т. І. Єфіменко; каф. "Облік і аудит". – Х.: УкрДАЗТ, 2014. – 22 с.
15. *Сотникова Л. В.* Бухгалтерская отчетность организации / Л.В. Сотникова; под ред. А.С. Бакаева. [Б. м.] : Институт профессиональных бухгалтеров и аудиторov России : ИПБРБИНФА, 2006. 596, [1] с. ; 22
16. *Балашук Д. М.* Значення обліку виробничих запасів в управлінні підприємством / Д. М. Балашук // 69-та студентська науково-технічна конференція: секція "Економіка і менеджмент": збірник тез доповідей / Національний університет "Львівська політехніка". – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 404-406.

REFERENCES

1. Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 9 "Zapasy" [Position (standard) of record-keeping 9 "Supplies"], [Elektronnyy resurs]: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy 20.10.99 N 246 / Ofitsiynyi veb-portal Verhovna Rada Ukrainy. – Rezhim dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>
2. Butinets F. F. Audit: Pidruchnik dlya studentiv spetsialnosti «Oblik i audit» vishchih navchalnih zakladiv. – 3-te [Audit: Textbook for the students of speciality «Account and audit» of higher educational establishments. – 3-rd] Boytsova M., Mahanko O. – Use pro oblik zapasiv. [All about the account of supplies] – X.: Faktor, 2006. – p.278
3. Sopko V.V Bukhhalterskiy oblik .[Record-keeping] Navch. posibnik. – 3-te vid., pererob. I dop. – K.: KNEU, 2000.
4. Pushkar M.S. Finansoviy oblik: Pidruchnik [Financial account: Textbook]- Ternopil: Kart-blansh, 2002.- p.626
5. Tkachenko N.M. Bukhhalterskiy finansoviy oblik , opodatkovannya I zvitnist: [pidruchnik] [Financial record-keeping, taxation and accounting: [textbook]] / Tkachenko N.M. – K. : Alerta, 2006. – p.1080
6. Rudnitskiy V.S. "Kontrolling – nova galuz znan I praktika upravlinnya dlyalnisty pidpriemstv" // Mizhnarodna naukovopraktichna konferentsiya "Oblikovo-analitichni sistemi sub'ektiv gospodarskoyi dlyalnosti v Ukraini". ["Controlling is a new area of knowledges and practical worker of management of enterprises" // International scientifically-practical conference "Registration-analytical systems of subjects of economic activity in Ukraine"] Lviv, 2005, LNU Im. I. Franka. –pp.421-427
7. Bilik M.D. Upravlinnya finansami derzhavnih pidpriemstv [Financial management of state enterprises] / M.D. Bilik. – K: Znannya, KOO. – 1999. – p.312
8. Homyak R.L., Lemishovskiy V.I "Buhgalterskiy oblik v Ukraini". ["A record-keeping in Ukraine"] Navch. posibnik.- Lviv "Intelekt – Zahid." – 2005 – p.172
9. Bakaev A.S. Buhgalterskie terminy i opredeleniya [Book-keeping terms and determinations] / A.S. Bakaev. – M.: Izd-vo "Buhgalterskiy uchet", 2002. – p.160
10. Bronshteyn L.A., Shulman A.S Ekonomika avtomobilnogo transporta. Uchebnik dlya vuzov [Economy of automobile transport. Textbook for Universities]. / L.A. Bronshteyn, A.S. Shulman M.// T – t, 1976 –pp. 350.
11. Kerimov V. Kontsepsiya upravlencheskogo ucheta na sovremennom etape razvitiya ekonomiki [Tekst] [The concept of management accounting at the present stage of economic development] / V. Kerimov, P. Selivanov, E. Minina // Menedzhment v Rossii i za rubezhom [Management in Russia and abroad]. – 2001. – # 4.
12. Chernov M. V. Sravnitelnyy analiz zarubezhnykh protsedur korporativnogo bankrotstva [Comparative analysis of foreign corporate bankruptcy procedures] / M. V. Chernova // Finansy i kredit. –M.: Izdatelskiy dom "Finansy i kredit", 2008, N N 46. –pp.62-67
13. Kotenko, L. Udoshkonalennya dokumentuvannya operatsiy z obliku nemateriialnih aktiviv [Tekst] [Improving documentation of transactions accounting for intangible assets] / L. Kotenko // Aktualni problemi ekonomiki [Recent economic problems] -2005-# 5(47), –pp. 109-115
14. Chebanova, N. V. Programa kursu z distsiplini "Vnutrishnogospodarskiy kontrol" [Tekst] [Syllabus of the course "internal control"] / N. V. Chebanova, T. I. Efimenko; kaf. "Oblik i audit". – H. : UkrDAZT, 2014. – pp. 22
15. Sotnikova L. V.. Buhgalterskaya otchetnost organizatsii [Financial statements of the organization] / L.V. Sotnikova pod red. A.S. Bakaeva. [B. m.] : Institut professionalnykh buhgalterov I auditorov Rossii [Institute of Professional Accountants of Russia] : IPBR-BINFA, 2006. Pp. 596, [1].
16. Balashuk D. M. Znachennya obliku virobnykh zapasiv v upravlinni pidpriemstvom [The value of inventory accounting in Business Management] / D. M. Balashuk // 69-ta studentska naukovotekhnichna konferentsiya: sektsiya "Ekonomika I menedzhment" : zbirnik tez dopovidey [69 and Student Scientific Conference: Section "Economics and Management": book of abstracts] / Natsionalnyi universitet "Lvivska politehnika". – Lviv : Vidavnistvo Lvivskoyi politehniki, 2011. – pp. 404-406.